

1688-12-01
Dons, Bertel

Af Gert Hviid
Fra Ugeavisen/VejlePosten 11-12-1996

Bertel Dons, degn for Hvejsel Givskud menigheder var en mand med fornemme familierelationer. Han var født her i Vejle, den 1. december 1688, som søn af velfornemme borger og købmand Jens Bertelsen Dons og hustru Drude Malene Stielmacher (+ ca. 1692).

Søger man oplysninger om Bertel Dons i bogen »Hvejsel Sogns Historie« af Knud M. Hove fra 1949, skuffes man for her er nemlig ikke meget at hente. Bl.a. får man oplyst at den 19. januar 1729 må degnen Bertel Dons se "den da iboende og for få år siden nys opbyggende degnebolig samt hans bedste møbler og bohave, som han efter fornemme folk og pårørende havde arvet og af mangel På rum opsat på loftet og i kister hensat, alt udi en om natten påkommende ulykkelig ildebrand forsvinde."

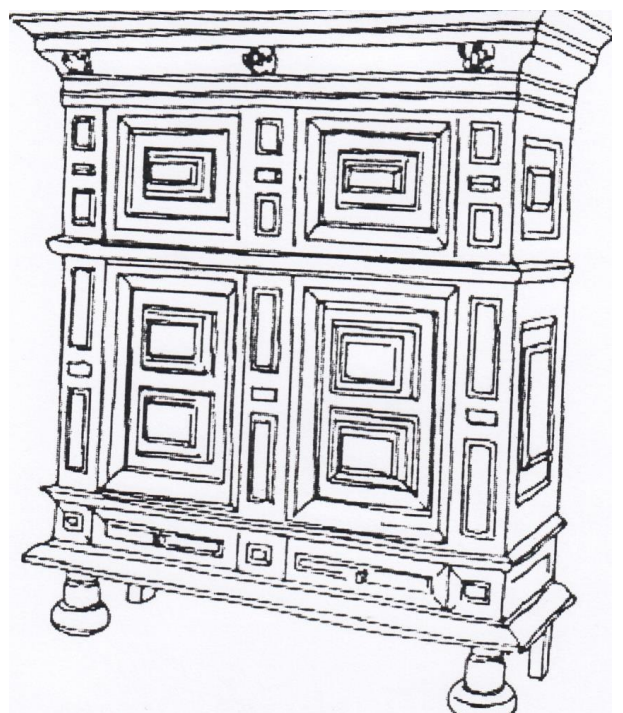
Da jeg for år tilbage under min evige "higen og søgen i gamle bøger" på jagt efter oplysninger om mine forfædre, bl.a. faldt over et skriftebrev, hvori en slægtning, Maren Jørgensdatter Stauning blev nævnt, tog jeg en afskrift. Det er et lille uddrag af dette skifte der bl.a. følger her og som yderligere kan give et bidrag til historien om den gamle degn i Hvejsel.

Da Bertel Dons var omkring fire år gammel døde hans moder Drude Malene Steilmacher. I sit ægteskab med Jens Bertelsen Dons havde hun tre børn, hvoraf jeg dog kun kender navnene på de to, nemlig Bertel og hans broder Otto Ernst Dons. Det tredje barn, formentlig en søn ved navn Lorentz, må være død som lille, i hvert fald inden 1714, hvilket år Vejle Købstads kirkebog begynder sine noteringer.

Bertel og broderen Otto Ernst Dons 1*, voksede op hos mormoderen den adelige Drude Rantzau der ejede og beboede sin gård på Vejles Torvegade. Denne gamle dame havde været gift to gange, nemlig første gang med en kongelige tolder her i Vejle, Lorentz Stielmacher, der nævnes her allerede i 1664, Stielmacher der formentlig var af tysk herkomst, døde i 1693. Drude Rantzaus anden mand var Hans Schytze, der var kgl. tolder i Fredericia. I dette sidste ægteskab var der ingen børn.

Bertel Dons dimitterede i 1705 som student fra Sommersted skole og blev den 18. marts 1709 cand. theol. en passende beskæftigelse dengang for en ung mand af god familie. Om han nu søgt et gejstligt embede har jeg ikke undersøgt, økonomisk set har han vel ikke haft behov for det, så længe mormoderen levede og han selv var ugift.

Tegning af et Hollandsk skab fra omk. År 1700, der rent typemæssigt kan have været identisk med Bertel Dons' skab.

Men alting har jo som bekendt en ende tirsdag morgen den 19. juni 1719, mellem klokken fire og fem døde den gamle dame i sit hjem i Torvegade.

Op på dagen indfandt sig i skifteforvalteren kgl. byfoged Mathias Hansens lovlige absence, konstituerede "dommer" Mogens Rasmussen i boet med byskriver David Voigt, samt overformynderen postmester Gert Wulff "for at holde rigtig forseiling efter den sahl: Matrone. Samme tid var og tilstæde her i Sterfboen Sal: Madame's Datter Søn, hæderlige og Vellærde Bertel Dons med sin forlovede Kierræste Mademoisselle Maren Jørgensdatter Stauning. I gade stuen stod der "Et Indlagt Hollandsk Skab med fiire Døre for, indlagt med sort Jernholt, berettes ikke at høre boen til, men at være Hendes Datter Søn Signr Bertel Dons tilhørende".

Dette store skab må formodes at være blandt de møbler der 1729 gik tilgrunde da degnehuset i Hvejsel brændte. Det 27. juni 1719 blev Drude Rantzau begravet. Kirkebogen oplyser ikke om den gamle dame blev begravet inde i Sct. Nicolai Kirke, eller om hun blev det ude på kirkegården. Men da der iflg. "Danske Atlas" tidligere fandtes »et smukt monument« over borgmester Jens Bertelsen Dons i kirken, kan det meget vel tænkes at hun er blevet nedsat i den Donske familie begravelse i kirkens kor.

Nævnte Jens Bertelsen Dons der døde som borgmester her i Vejle 1631, var født i Dons ved Kolding hvorfra han også havde sit navn. Han var farfar til Drude Rantzaus, svigersøn af samme navn.

Nævnte ligsten blev for øvrigt i "Ribe Stifts Ugeblad" den 11. september 1795, sammen med otte andre gamle ligsten annonceret til salg af den daværende kirkeværge Mathias Bang.

Bertel Dons blev iflg. Grejs sogns kirkebog din 19. august 1719 gift med Maren Jørgensdatter Stauning, der var en datter af afdøde sognepræst Jørgen Pedersen Stauning i Grejs, hvis moder Ane Pedersdatter Hegelund var søster til Maren Pederdatter Hegelund, oldemor til Appelone Lund på Kiddegård der er min oldemoders oldemor.

Til slut vil jeg lige nævne, at en datter af degneparret i Hvejsel, Ane Malene Dons blev gift med faderens efterfølger Anders Hutfeld Toxverd. Af deres børn er datteren Maren (1766-1547) identisk med "Jomfuen fra Sophiesminde" der blev så indtaget i degnen Thorbrøgger i Jelling pga. hans sangstemme at hun giftede sig med ham.

Note: 1* Otto Ernst Dons var død i 1717, begravet 15. juni. Skifte afholdt 19.11.1719, Vejle Skifteprotokol. Gift med Anne Mette Jørgensendatter (der var gift anden gang med Carl Wendel, trompeter under oberst Samnitz regiment, der da haavde garnison i Vejle). De havde kun et barn, datteren Drude Malene Ottosdatter Dons (1716-1741), der i Kollerup Kirke den 29. august 1738 blev gift med Hans Christensen, bager i Vejle.